नानामसुराणां जेता); another interpretation of *Sáyańa*, 'conquering for the sake of water (scil. Vŕitra)', is less probable, in the Ŕig- or Sámav. verse: वज्रं च वृषणं भरत्समप्सुजित् (*Sáy.*: अप्सुजित्। उदकार्थं वृत्रस्य जेता यद्वा आप इत्यन्तरिक्षनाम। अन्तरिक्षे ऽहिनामकस्य जेता; comp. his explanation of अप्सुवाह्). E. अप्सु (loc. plur. of अप्) and जित्.

अप्सुनामन् Bahuvr. m. (-मा) A proper name: the father of a Ŕishi Manu who is mentioned in the Ŕigv. Anukram. as the author of the Ŕigv. verses IX. 106. 7-9. E. अप्सु (loc. plur. of अप्) and नामन्.

अप्सुमत् m. f. n. (-मान्-मती-मत्) [1] Having or possessing what is in water or arises from water; e. g. Agni so called from his combination with the fire of lightning which is in, or comes from, the rain-waters; or in the *Chhándogya Up.*: न ह्याप्सु प्रैत्यप्सुमान्भवति य एतदेवं विद्वान्सर्वास्वप्सु पञ्चविधं सामोपास्ते (where *Ánandajn.* explains the word 'possessed with water', viz. असावुपासको मरुस्थलीष्वपि यथेच्छमुदकवान्भवतीत्यर्थः, but it is perhaps better to say that such a worshipper becomes possessed with all the benefits that are in, or come from, water). [2] Containing, or accompanied with, the word अप्सु; as verses, e. g. in the *Śatap.*: अप्सुमतीश्चामयेरेतद्वैश्वानरस्य स्तोत्रम्; or as oblations, e. g. अप्सुमन्तावाज्यभागौ, whereon the *Praudham.* observes: अप्सुमन्ताविति। कारीर्या आज्यभागयोः। अप्सु अग्ने सधिष्ठ च। अप्सु मे सोमो ऽब्रवीदित्यनुवाक्ये। तत्र चाप्सुशब्दो ऽस्ति. E. अप्सु (loc. plur. of अप्), taddh. aff. मतुप्.

अप्सुमति Bahuvr. (?) .... [The meaning of the word is not given anywhere, to my knowledge; its form is mentioned in the *Vártt.* अपोयानि° to *Páń.* VI. 3. 1., but on its correctness the doctors disagree: *Nagojibh.* (who alone of the older comm. on Pánini subjects it to a remark) finds that it is a proper form, but states at the same time that some believe it a wrong reading in the Bháshya instead of अप्सुमत् (aff. मतु); *Bhaíiojid.* in the *Praudham.*, on the other hand, denies flatly its occurence in Patanjali or anywhere else; *Nagojibh.*: अप्सुमतिरिति। वृत्तिहरिदत्तादयस्तु वार्त्तिके मतुष्विति पठित्वा अप्सुमन्तावाज्यभागावित्युदाहरन्ति (see अप्सुमत् 2.)। भाष्ये ऽप्येवमेव पाठः। दृश्यमानपाठः। दृश्यमानपाठस्तु लेखकप्रमादादिति तदनुयायिनः। हलो ऽनन्तर इति सूत्रे (I. 1. 7.)। हरिग्रन्थे तु अप्सुमतिरित्येव पाठो दृश्यते युक्तं चैतत्; *Praudham.*: यत्तु प्राचा मतिष्विति पठित्वा अप्सुमतिरित्युदाहृतं तद्भाष्यादौ न दृष्टम्. The E. I. H. Mss. 326 of the *Mahábh.* on *Páń.* VI. 3. 1. and 2441 of the *Káś.* on *Páń.* VI. 3. 18. read also °मतिषु and अप्सुमतिः, but Ms. 831 of the *Káś.*: °मतुषु and अप्सुमन्तौ.] — E. अप्सु (loc. plur. of अप्) and मति.

अप्सुयोग Tatpur. m. (-गः) (Probably.) The supernatural powers that are in water; in the *Atharvav.*: जिष्णवे योगायाप्सुयोगैर्युनज्मि. E. अप्सु (loc. plur. of अप्) and योग.

अप्सुयोनि Bahuvr. m. (-निः) (ved.) Born in or from the waters, an epithet of the horse of the Aświamedha; comp. अप्सुजा. E. अप्सु (loc. plur. of अप्) and योनि.

अप्सुवाह् Tatpur. m. (-ट्) (ved.) Driving in the intermediate region, in the region between heaven and earth, an epithet of the horses of Indra; (this would seem the natural interpretation of this word in *Sámav.* 1. 341. = I. 4. 1. 5. 10.; *Sáyańa* renders it however 'driving on account of water', i. e. 'precipitating the waters': अप्सु निमित्तभूतासु ये वहन्ति ते ऽप्सुवाहः। उदकस्य पातयितारः। तान् &c.; comp. the explanation of अप्सुजित्). E. अप्सु (loc. plur. of अप्) and वाह् (वह्, kŕit aff. ण्वि).

अप्सुषद् Tatpur. m. (-त्) (ved.) Residing in the waters (but perhaps better: residing in the intermediate region, in the region between heaven and earth, comp. अप्सुजा, अप्सुजित् &c.), an epithet of Agni and Soma. E. अप्सु (loc. plur. of अप्) and सद्.

अप्सुसोम Tatpur. m. (-मः) (ved.) Soma in the water. E. अप्सु (loc. plur. of अप्) and सोम.

अप्सुसंशित Tatpur. m. f. n. (-तः-ता-तम्) (ved.) Beautiful, or made splendid, in the waters; in the *Atharvav.*: विष्णोः क्रमो ऽसि सपत्नहाप्सुसंशितो वरुणतेजाः; (comp. also *Vájas.*: संशितो अप्स्वप्सुजा ब्रह्मा सोमपुरोगवः, as epithet of the horse of the Aśwamedha; *Mahidh.*: संपूर्वः श्यतिः शोभनार्थः .... संशितो दर्शनीयः .... or संशितः शोभितः). E. अप्सु (loc. plur. of अप्) and संशित.

अफल Bahuvr. 1. m. f. n. (-लः-ला-लम्) [1] Without fruits, as trees, plants &c.; e. g. in the *Vájas.*: याः फलिनीर्या अफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः (scil. ओषधयः). [2] Resultless, useless; e. g. in *Manu*: यथा षण्ढो ऽफलः स्त्रीषु यथा गौर्गवि चाफला। यथा चाज्ञे ऽफलं दानं तथा विप्रो ऽनृचो ऽफलः. [3] Emasculated, unmanned; e. g. in the *Rámáy.*: अफलस्तु ततः शक्रः (through the curse of Gautama).

2. m. (-लः) The name of a plant (Tamarix Indica; see झावुक).

3. f. (-ला) The name of two plants: [a] Flacourtia cataracta, see भूम्यामलकी; [b] Socotrine aloe (Aloes perfoliata), see अद्रला. E. अ priv. and फल.

अफलता f. (-ता) or **अफलत्व** n. (-त्वम्) Barrenness, unprofitableness &c., see the meanings of अफल; e. g. in the *Jaimini Sútra*: .... अफलत्वाच्च कर्मणः ..... E. अफल, taddh. aff. तल् or त्व.

अफलीकृत Tatpur. m. f. n. (-तः-ता-तम्) [1] Made useless, made unprofitable. [2] Emasculated, unmanned. E. अफल, taddh. aff. च्वि, and कृत.

अफल्गु Tatpur. m. f. n. (-ल्गुः-ल्गुः-ल्गु) Productive, profitable. E. अ neg. and फल्गु.

अफुल्ल Tatpur. m. f. n. (-ल्लः-ल्ला-ल्लम्) Unblown, not expanded. E. अ neg. and फुल्ल.

अफेन Bahuvr. 1. m. f. n. (-नः-ना-नम्) Frothless, without scum or foam.

2. n. (-नम्) Opium. (In this meaning the word, is no doubt, of modern date and foreign introduction.) E. अ priv. and फेन.

अफ्सरस्. See the remark s. v. अप्सरस्.

अब् r. See अम्ब्.

अबद्ध Tatpur. m. f. n. (-द्धः-द्धा-द्धम्) [1] Unbound, not restrained. [2] Unmeaning, nonsensical, as speech (*Haláy.*: .... अविस्पष्टमबद्धं वियुतार्थकम्); *Ráyamukuía* on the *Amarak.* has an instance to show what kind of unmeaning speech is intended by the word: यथा। जरद्गवः कम्बलपादुकाभ्यां द्वारि स्थितो गायति मङ्गलानि। ब्राह्मणी पृच्छति पुत्रकामा राजनगर्यां लवणस्य को ऽर्घ इति. Also अबद्धक (or अबन्धक?) and अबध्य. E. अ neg. and बद्ध.